

Između Stockholma (1972) i Rio de Janeira (1992) – između nade i stahovanja za budućnost¹

Tone Strojín

Visoka pravna šola, Maribor

Sažetak

U radu se problematiziraju granice ljudske ekspanzije između dviju svjetskih konferencija o stanju okoliša. Budući da se dosadašnja socijalna rješenja nisu pokazala osobito uspješnima u stvaranju uravnotežena odnosa čovjeka s prirodom, ističe se potreba uspostavljanja holističke ekologije kao stabilizatora ekološke krize.

Holistička ekologija razmatra se kroz tri komponente: materijalna ekologija trebala bi se baviti zagađivanjem okoliša nastalim gospodarskom ekspanzijom; socijalna ekologija imala bi zadaću usporiti negativne procese u društvu i smanjiti fizičko zagađivanje; ekologija ličnosti trebala bi razvijati osobne etičke vrijednosti. Te tri komponente zajedno imaju značenje kozmološkog pristupa rješavanju ekoloških problema.

U zaključku se kritički ocjenjuje konferencija u Rio de Janeiru 1992. Autor ističe da društveni aspekti ekoloških problema nisu dovoljno istaknuti s obzirom na opasnosti koje proizlaze iz materijalnog zagađivanja.

Ključne riječi: antropocentrizam, mehanicizam, holistički pogled na svijet, kozmologistički pogled na svijet

Kad je Robert Brenner, iste godine kad je održana Stockholmska konferencija o okolišu, izdao poznatu knjigu »Tako ćemo živjeti sutra«², u uvodnom poglavlju napisao je istinu – da se još nijedno doba nije toliko bavilo sutrašnjicom kao naše³. Na osnovi stanja našega planeta, koje je ocijenio katastrofalnim, predvidio je budućnost, tada još na granici fantastike, a danas već u mnogočemu istinitu. Takav se razvoj na mnogim područjima nije pokazao kao napredak jer su zakazali ljudi!

Što je dovelo do krize antropocentrizma i mehanicizma? Još je A. Auer rekao za antropocentrizam »da ne znači neizmjenost nego uključuje poznavanje one čovjekove mjere u kojoj je ravnoteža prirode postavljena kao zahtjev. Bez takvog poimanja prirode njegovo je djelovanje ne samo protuprirodno i neprirodno nego i otuđeno i neljudsko«⁴.

Gledanje na antropocentričnost je s gledišta etike okoliša slično gledanju na mehanicistički pogled na svijet jer ima sličnu pozadinu.

Posljedice antropocentričnosti i mehanicističnosti poznate su: rezultat je i psihička zagađenost čovjeka dvadesetog stoljeća.

Što napraviti da čovjek nakon konferencije u Rio de Janeiru 1992. godine, tako reći

1 Poročilo o stanju okolja v SR Sloveniji, Poročevalec Skupščine SR Slovenije, Ljubljana, 20. 2. 1990, št. 5/II, letnik XVI.
2 Izvornik izdan kod Verlagsgruppe Bertelsmann GmbH: Gütersloh–München–Wien 1972.
3 Isto, str. 7.
4 A. Auer: Umweltethik, Patmos, Düsseldorf 1984, str. 64.

na pragu trećega tisućljeća, bude humaniji, zreliji i odgovorniji, a osobito — suživiljen s prirodom?

Traženja putova vode prema alternativni, bilo prema holističkom ili kozmologističkom pogledu na svijet, prirodu, društvo i čovjeka.

Holističko gledište pretpostavlja nedjeljivu vezu prirode, društva i čovjeka te istražuje među njima. Kozmologističko gledište je u shvaćanju prirode, društva i čovjeka dalo novi smjer: evoluciju na našem planetu, od nastanka živih bića, primitivnih društava do današnjeg društva.

Pouka je tih gledišta jasna: prvo, čovjek ne može raditi red u prirodnom ekološkom sustavu, dapače, on može samo ometati prirodne procese, iako bi razumnim djelovanjem mogao prirodnu ravnotežu okretati sebi na korist. Drugo, društvo bi entropiju moglo bitno smanjiti kad bi humaniziralo svoje postupke (naoružavanje i ratove, zloupotrebu nuklearne energije itd.).

Nova gledanja na svijet naglašavaju potrebu za uspostavljanjem holističke ekološke, koja bi trebala liječiti uzroke i posljedice ekološke krize što se odražava i u prirodi društva i u svakom pojedinom čovjeku.

Holističku ekologiju možemo podijeliti na materijalnu ekologiju, socijalnu ekologiju i ekologiju ličnosti.

I.

Dokle smo došli u ekološkoj krizi, gdje zaostajemo u humanizmu prema prirodi, gdje nam je suđeno nazadovanje?

Materijalna ekologija bavi se zagađivanjem okoliša, koje je u prirodi najvidljivije. Time smo već pogođeni u svim državama. Opća je ekološka kriza na pomolu zbog gospodarske ekspanzije koja se ne trudi zadržati dinamičku ravnotežu u prirodi i društvu, bez obzira na danas poznati model društvenog uređenja. Pa ipak se, u usporedbi sa socijalnom ekologijom i ekologijom ličnosti, najviše napravilo na području materijalne ekologije. To je djelomično posljedica ekološkog zakonodavstva i uloge države, a djelomično tehnološkog čišćenja u energetici, proizvodnji, prometu, poboljšanja strojeva, preradbe otpada itd.

Tehnološki procesi ipak se mijenjaju lakše i brže nego mentalitet pojedinog čovjeka i društva.

Čini se da se u svijetu i u nas na području socijalne ekologije još uvijek tražimo. Teoretičari s područja socijalne ekologije još nisu uspjeli ostvariti adaptabilne zaključke, socijalna ekologija još je uvijek u početnoj fazi. Socijalna ekologija mora prijeći iz teorijskog zaklona u globalnu društvenu praksu. To će joj uspjati onda kad socijalna ekologija svojim spoznajama bude pridonosila pragmatičnim državnim i civilnim projektima, ekološkom zakonodavstvu, prostornom planiranju naselja i pokrajina, stvarnim odnosima između prirode i čovjeka, ukratko socijalnoj svijesti.

Na drugoj strani, čini se da je razvoj sociologije pokrio prostor koji bi morala zauzimati socijalna ekologija, a nije ga zauzela, bilo stoga što u tim državama socijalna ekologija još nije razvijena do te mjere, bilo da ne zna plasirati vlastite spoznaje, ili se pak socijalna ekologija u društvenim znanostima još nije osamostalila.

Slično kao za socijalnu ekologiju možemo ustvrditi i za ekologiju ličnosti: da ju je u velikoj mjeri posvojila psihologija ili njoj srodne poddiscipline.

II.

U odnosu između istraživačkih područja: materijalne ekologije, socijalne ekologije i ekologije ličnosti, zadnje dvije daju ne samo znanstvenu nego i praktičnu podlogu za

očuvanje materijalnog okoliša, s tim što socijalna ekologija donosi zaključke o tome kako usporiti negativne procese u društvu i postaviti takvu društvenu strukturu koja neće dopuštati fizičko zagađivanje; zadaća je ekologije ličnosti da označi takve pojedinačne osobne odnose spram prirode i razvije takve osobne etičke vrijednosti da će se osobni odnos prema okolišu, prirodi i sučovjeku promijeniti u samo po sebi zanosno deontološko djelovanje.

Možda je ključ za očuvanje ugodnog okoliša upravo u globalnom razvoju socijalne ekologije i ekologije ličnosti na razini kozmološkog pristupa pri svladavanju ekoloških problema.

Pojedinac je u društvu sapet u najmanje četiri primarne interakcije:

- 1) čovjek kao porodično biće na relaciji pojedinac – obitelj,
- 2) čovjek kao socijalno biće na relaciji čovjek – društvo,
- 3) čovjek kao kozmičko biće na relaciji pojedinac – svijet,
- 4) čovjek kao dio prirode na relaciji pojedinac – priroda.

Budući da je pojedinac u spomenutim interakcijama zakazao kao čovjek, nemalo pod utjecajem informacijskog i psihičkog zagađivanja, ukratko svjesnog ravnanja države, politike, prema interesima monopola, potrošnje, posljedice takva oblika zagađivanja vrlo su velike. Još su veće zato što ih je država gurnula u djelokrug zdravstvenog osiguranja, socijalnih i drugih karitativnih organizacija, vjerske pomoći itd., što znači samo zacjeljivanje rana, a ne preventivni globalni pristup.

III.

Rio de Janeiro 1992. godine, koliko sam obaviješten, po mojem mišljenju nije odgovorio na izazove vremena i okoliša, pa ni na one kojima bi se trebale baviti socijalna ekologija i ekologija ličnosti. Konferencija u Riju više se bavila biosferom i posljedicama materijalnog zagađivanja za naš planet nego čovjekom i njegovim osobnim potrebama. Imam osjećaj da je konferencija djelovala ekološko-politički, jer su se opet prepoznale razlike između Sjevera i Juga (razlike između Zapada i Istoka nisu se toliko naglašavale, op. a.), između industrijski razvijenih država i zaostalog i siromašnog svijeta. Bitan pomak nije vidljiv, jer je konferencija posredno zaobišla čovjeka i prebacila odgovornost za razvoj na specijalizirane tematske konferencije koje će se time baviti. Zato će se opet javiti pitanje povezanosti takvih tematskih konferencija do nove globalne svjetske konferencije o okolišu, kakav je bio ekološko-politički skup u Rio de Janeiru 1992. godine. Možemo samo poželjeti da takve ekološke konferencije budu češće – jer problemi ne zaostaju – a ne da na novi ekološki skup čekamo idućih 20 godina.

Prevela: Rajka Križanac

**BETWEEN STOCKHOLM (1972) AND RIO DE JANEIRO (1992)
– BETWEEN HOPE AND FEAR FOR FUTURE**

Tone Strojín
High Law School, Maribor

Summary

The article discusses the problems of the limits posed to human expansion in the period between two world conferences on environment status. As the existing social solutions did not prove successful in creating balanced relationship man – nature, the need to establish holistic ecology, if ever to stabilize ecological crisis, is expressed.

Holistic ecology is viewed through 3 components: material ecology would have to deal with environmental polluting caused by the economy expansion; social ecology task would be to slow down the negative processes in the society, diminish physical pollution; ecology of the personality would have to develop personal ethical values. The three components together show how to approach cosmologically the overcoming of ecological problems.

The conclusion critically discusses the Conference in Rio de Janeiro in 1992. The author points out that social aspects of ecological problems have not been sufficiently emphasized with regards to the dangers of the material polluting.

Key words: anthropocentrism, cosmological view on the world, mechanicism, holistic view on the world

ZWISCHEN STOCKHOLM (1972) UND RIO DE JANEIRO (1992) – ZWISCHEN HOFFNUNG UND ANGST UM DIE ZUKUNFT

Tone Strojín
Rechtswissenschaftliche Hochschule, Maribor

Zusammenfassung

Im Artikel werden die Grenzen der menschlichen Expansion zwischen den zwei Umweltkonferenzen ausgelegt. Da die bisherigen Gesellschaftslösungen sich nicht als besonders erfolgreich im Schaffen eines ausgeglichenen Verhältnisses des Menschen zur Natur erwiesen haben, wird die Notwendigkeit der Herstellung einer holistischen Ökologie hervorgehoben, als eines Beständigkeitsfaktors der ökologischen Krise.

Die holistische Ökologie wird durch drei Komponenten betrachtet: die materielle Ökologie sollte sich mit der durch wirtschaftliche Expansion entstandenen Umweltverschmutzung befassen, die Gesellschaftsökologie hätte die Aufgabe die negativen Prozesse in der Gesellschaft zu verlangsamen und die physische Verschmutzung zu vermindern, die Persönlichkeitsökologie sollte persönliche ethische Werte entwickeln. Die drei Komponenten bedeuten, gemeinsam genommen, einen kosmologischen Zugang zur Überwindung ökologischer Probleme.

Zum schluss wird die Konferenz in Rio de Janeiro 1992 kritisch bewertet. Der Autor hebt hervor, dass die gesellschaftlichen Aspekte der ökologischen Probleme ungenügend betont sind in bezug auf die Gefahren, die aus der materiellen Verschmutzung erfolgen.

Grundaussdrücke: Anthropozentrismus, holistische Weltanschauung, kosmologische Weltanschauung, Mechanizismus